

tekster fra

BAROKKEN

1600-tallet

Innholdsfortegnelse

John Milton	3
On time / Om tiden	4
Dorothe Engelbretsdatter	5
Aftensalme	6
Thomas Kingo	9
Kjed av Verden, og Kjær ad Himmelen	10
Sorgen og gleden	14
Petter Dass	16
Fra Nordlands trompet	17
La ditt navn holdes hellig	22

John Milton

”On time”/”Om tiden”

(1632)

Eksamensrelevante spørsmål til Miltons dikt nedenfor:

1. Hva tenker du er *temaet* i Miltons tekst?

2. Hvilke *barokke trekk* finner du i diktet?

On time / Om tiden

Fra *Poems*, 1645 (skrevet i 1632)

engelsk

Fly, envious Time, til you run out your race:
Call on the lazy, leaden-stepping hours,
Whose speed is but the heavy plummet's pace;
And glut yourself with what your womb devours,
Which is no more then what is false and vain,
And merely mortal dross;
So little is our loss,
So little is your gain!
For when each thing bad you have entombed,
And, last of all your greedy self consumed,
Then long Eternity shall greet our bliss
With an individual kiss,
And Joy shall overtake us as a flood;
When everything that is sincerely good,
And perfectly divine,
With Truth, and Peace and Love, shall ever shine
About the supreme throne
Of him, to who's happy-making sight alone
When once our heavenly-guided soul shall climb,
Then all this early grossness quit
Attired with stars we shall forever sit,
Triumphing over Death, and Chance, and thee, O Time!

norsk hjelpeoversettelse

Fly, svartsyke Tid, til løpet ditt er kjørt
rop på de late timer med de tunge skritt,
hvis fart er som et blylodd.
og fråts i det som magen din fortærer
som kun er det forgfeng'lige og falske
og bare dødelig skrap.
så lite er vårt tap
så liten din gevinst!
For når du har begravd de onde ting,
og helt til sist spist opp ditt glupske selv,
skal Evigheten hilse på vårt hell,
med kyss til hver og én,
og gleden overtar oss som en flod
når alt som er oppriktig godt,
totalt guddommelig,
med Sannhet, Fred og Kjærlighet skal skinne
på tronen i det høye
På han som vi blir lykkelige bare av å se på,
når vår himmel-styrte sjel engang skal klatre
Da ender denne jordlige motbyd'lighet
For alltid skal vi sitte, kledd i stjerner,
Idet vi seirer over Døden, Tilfeldigheten, og deg,
Tid!

Kilde

Milton, John, 1632, «On time», i Jon Haarberg og Hans H. Skei [utg], *Dikt fra antikken til vår tid*, Gyldendal, Oslo 2003

Dorothe Engelbretsdatter

«Aftensalme»

Fra Sjelens Sang-Offer, 1678

Eksamensrelevante spørsmål til Dorothe Engelbretsdatters «Aftensalme»:

1. Motiv?

2. Tema?

3. Budskap?

4. Oppbygning (antall strofer og vers + rimmønsteret)

5. Viktigst: Hvilke barokke trekk finner du i diktet? Finn konkrete eksempler

Aftensalme

1

Dagen viker og går bort,
Luften bliver tykk og sort,
Solen har alt Dalet platt,
Det går mot den mørke natt.

2

Tiden sakte lister sig,
Glasset renner hastelig,
Døden oss i Hælen går,
Evigheten forestår.

3

Nu en Dag jeg eldre blev,
Det er som mitt tanke-brev,
At jeg med min vandrings stav,
Nærmer heller til min grav.

4

Rett nå blinket solens ljus,
Nå er skummelt i hvert Hus,
Så forandres alle Ting,
Til vi gjør det siste spring.

5

Kjære sjel kom det i hu,
Og der hos bekjenn kun nu,
At du som et Adams barn,
Velter deg i Synd og Skarn

6

Denne dag er du ei kvitt
At du jo har fallet tidt,
Reis deg og med bønn gå hen
Til din Gud i Himmelen.

7

Be om nåde og gjør Bod
Åpne dine øynes Flod,
Slipp ham ikke med ditt skrig
Før han får Velsignet dig

8

Nå min Jesu, Sjelens skatt,
Ta her lossament i Natt,
Se, jeg har et Hvilested
I mitt Hjerter til deg red.

9

Viker – trekker seg unna

Bliver – blir

Platt – flatt

Sig - seg

Glasset – timeglasset

Hastelig – fort

Forestår – NB! Står for døren/ står foran oss

Blev – ble

«**Det er som mitt Tanke-brev**» - Det er slik
som jeg tenker å fortelle det

Nærmer heller – nærmer meg

Rett nå – akkurat nå

Ljus - lys

Så – enten «slik» eller «deretter» (begge funker)

Komme i hu – huske

Bekjenn – innrøm

Et Adams barn – et menneske

Skarn – dritt/elendighet

Er du ei kvitt – Er du ikke kvitt (slipper du
ikke unna)

Tidt – ofte

Bod – bot (vis at du angret)

Skrig – skrik

Dig - deg

Jesu – Jesus

Lossament – Husrom/ soveplass

Red - klart

La din sterke Englevakt
På mitt Leie give akt,
At min Søvn-tunge Kropp
Skades ei av Satans Tropp.

10

Så jeg arme Ormesekk
Ikke vekkes opp med skrekk,
Min Husbond med Barn og Slekt,
Ta òg i din Varetekt.

11

Vær din Menighets forsvar,
Ordsens Tjenere bevar,
At de må som Hyrder tro,
Føde dine Får i ro

12

Alle Kongers Konge bold,
Vær vår Arvekonges Skjold,
Han forlater seg på deg
Gi ham hva han ønsker seg.

13

At på ham i mange led
Nådekilden flyter ned,
Alt det Kongelige Blod
Øse trøst av samme Flod

14

La ham leve mange år,
Til han mett av Verden går,
Giv ham her all Fryd og Fred,
Siden evig Salighed

15

De som ere i hans Råd,
HErre styr selv deres Dåd,
At de Trolig en og hver
Råder det som tjenligst er.

16

Still den Sykes Hjerte-ve,
Tenk på de Bedrøvede,
Vær de Faderløses Trøst,
Og giv akt på Enkers Røst.

17

Til en blund står nå mitt sinn,
Men førenn jeg slumrer inn,
Vil jeg i mitt hvile-rom
Stå og tenke meg litt om.

18

Leie – der jeg ligger
Give akt – passe på
At – slik at
Ei – ikke; **Tropp** – hær

Så – slik at
Ormesekk – sekk med ormer
Husbond - ektemann
Ta i varetekt - beskytte
Øg – også

Ordsens – ordets (Bibelens)
Bevar – ta vare på
At – slik at;
Hyrder – gjeterer
Må - kan
Føde – gi mat til (åndelig mat)

Bold – modig
Vår Arvekonge – kongen i Danmark-Norge
Forlater – stoler på

At – Slik at
Led – ledd (slektsledd)
Nådekilden – Nåden fra Gud

Salighed – salighet/lykke
Siden – deretter/etterpå

Ere – er
Dåd - gjerning

Still – ta bort/fjern
Hjerte-ve – Hjertesmerter

Giv akt på – lytt til

Til en blund står nå mitt sinn – Nå vil jeg sove
Førenn – før
Hvilerom - soverom

At det er således fatt,
Jeg engang den lange Natt,
Skal iblant de dødes Tal
Sove i den mørke Dal.

19

Fire Fjøler er min prakt,
Hvor uti jeg bliver lagt,
Med et Laken og litt mer,
Eier ikke så en Fer

20

Alle Verdslig Ting Forgår,
Jeg til Herlighet oppstår,
Når Gud ved Basunens lyd,
Kaller meg til Ewig Fryd.

At – her: på at

Tal - tall

Fire Fjøler – En slags seng/kiste

Fer - fjær

Forgår – NB! – Går under/blir ødelagt
(mange surrer på eksamen).

Basunen – en slags trompet, som englene
blåser i på dommedagen

Kilde:

Engelbretsdotter, Dorothe, «Aften Psalme», i *Samlede skrifter*, Aschehoug, Oslo, 1966

Thomas Kingo

«Kjed av Verden, og Kjær ad Himmelen»

Fra *Åndelig Synge-Kor*, 1681

Eksamensrelevante spørsmål til Thomas Kingos «Kjed av Verden, og Kjær ad Himmelen»	
1. Motiv?	
2. Tema?	
3. Budskap?	
4. Oppbygging (antall strofer og vers + rimmønsteret)	
5. Viktigst: Hva slags barokke trekk finner du i diktet? Finn konkrete eksempler	

Thomas Kingo

Kjed av Verden, og Kjær ad Himmelen

1

Far, Verden, Far vel
Jeg kjedes nu lenger at være din Trel,
De Byrder, som du meg har byltet oppå
Dem kaster jeg fra meg og vil dem forsmå,
Jeg river meg løs, og jeg kjedes nu ved
Forfengelighed,
Forfengelighed.

2

Hva er det dog alt
Som verden oppsminker med fager Gestalt?
Det er jo kun skygger og skinnende Glar
Det er jo kun Bobler og skrattende kar,
Det er jo kun Ise-skrog, Skarn og Fortred
Forfengelighed,
Forfengelighed.

3

Hva er mine år,
Som smugende svinner og snikende går?
Hva er min bekymring? mitt Tanke-full sinn?
Min Sorrig? min Glede? mitt Hovedes Spinn?
Hva er mitt Arbeide? min Møye? min Sved?
Forfengelighed,
Forfengelighed

4

O Rikdom og Guld,
Du jorderiks Avgud i skinnende Muld
Du er dog av Verdens bedragelig Ting,
Som vokser, avtager og veksles omkring,
Du er dog, i høyeste Merke og Med,
Forfengelighed,
Forfengelighed.

5

Akk Ære, hva er?
Hva er dine Kroner og Kranser du bær?
Misunnelse sitter deg alltid på Rygg,
Du hemmelig støtes og sjelden er trygg!
Du ofte der snubler hvor andre de gled,
Forfengelighed,
Forfengelighed.

Kjedes – er lei av
Byltet oppå – lesset på meg
Forsmå – si nei til

Forfengelighet: Det som er tomt, uten egentlig verdi / det som bare gir midlertidig glede her på jorden

Fager Gestalt – Vakker skikkelse;
Glar – glass
Bobler – (som vil sprekke)
Skrattende – skurrende
Ise-skrog – ting av is (som smelter); **Skarn** – Dritt (noe verdiløst); **Fortred** – Noe ødeleggende/skadelig

Mitt Tanke-full sinn – mitt tankefulle hode
Sorrig – sorg
Mitt hovedes Spinn – det som surrer rundt i hodet mitt
Min Møye – mitt slit
Sved - svette

Guld - gull
Jorderik – rike på jorden
Muld - jord
Bedragelig – som bedrar oss
Avtager – minker
Dog – uansett
I høyeste merke og med – Egentlig/i høyeste forstand
Med - mål

Bær' - bærer
På Rygg – på ryggen
Støtes – blir fornærmet

6

Akk, ynde og Gunst,
Du hastig oppførte og fallende Dunst,
Du kunstig oppblåsende, hvegende Vind,
Som tusen har øyne, og dog løper blind,
Hva er du når man deg ved Solen har seed?
Forfengelighed,
Forfengelighed.

7

Akk, Vennskap og Tro,
Som alt etter Lykken vet Fløyet [værhanen] å sno [snu]!
Du smukke Bedragere, heldige Skalk,
Som skuffer så ofte i Drøvelsens Kalk
Du er, som og jeg av forfarenhet ved
Forfengelighed
Forfengelighed

8

Akk, Kjødelig Lyst,
Som mangen med dødelig lepper har kysst,
Ditt fengende Tynder, din flyvende Gnist,
Har mangen til evige Luer henvist,
Din Skål synes honning, men Drikken er leed
Forfengelighed,
Forfengelighed.

9

Så far da, far vel,
Du skal nu ei lenger bedrage min Sjel,
Bedragelig Verden, jeg takker deg av,
Og synker deg ned i Forglemmelsens Grav,
Jeg lengtes at bøte min Sorrow og Nød
I Abrahams Kjød,
I Abrahams Kjød.

10

Der skal mine År
Begynnes i Evighets deilige Vår,
Der skal ikke Dagen ved Solen oppgry,
Ei Månen tilmåle meg Nede og Ny,
Men JEsus er Solen hvis Stråler er strød
I Abrahams Kjød,
I Abrahams Kjød.

11

Min Rikdom og Gull
Skal være av idel Bestandighet full,
Den skal ikke Tyven bestjele meg da,
Den skal ei Spissfindighet skakre meg fra,
Min Rikdom er fri for alt Jorderiks stød
I Abrahams Kjød,
I Abrahams Kjød.

Ynde og Gunst - Velvilje (fra viktige personer i samfunnet – har med status å gjøre)
Dunst – damp/tåke
Hvegende – ustadig/ustabil
Dog – likevel; **Seed** - sett

Tro – trofasthet
Alt – alltid
Vet Fløyet å sno – som alltid tilpasser seg etter hvem som har suksess her i verden.
ved - vet
Heldige Skalk – sjarmerende skurk
Drøvelsens – Sorgens; **Kalk** – beger; **Forfarenhet** - erfaring

Kjødelig lyst – kroppslig lyst
Mangen - mange
Tynder – lettantennelig stoff
Dødelig – dødelige
Evige Luer – evige flammer (Helvete)
Leed - vemmelig, foraktelig

Far – reis
Ei – ikke; **bedrage** – bedra
Bedragelig – du som bedrar
Takker deg av – sier farvel
Synker – senker
Lengtes at – lengter etter å
Sorrow – sorg
I Abrahams kjød: Sammen med Abraham, altså i Himmelen

Oppgry – stå opp
«Ei Månen tilmåle meg Nede og Ny» – Månen skal ikke bestemme tidsregningen for meg: Nede betyr tiden mellom fullmåne og nymåne.
Strød - strødd

Idel Bestandighet – lutter/ren evighet
Bestjele meg – stjele fra meg
Skakre – kjøpe opp og selge videre;
Stød - støtte

12

Jeg Ære skal få
 Fra tronen min JESUS han sitter oppå,
 Meg Kronen skal gives, med Herlighet fylt,
 Med Blodet av Lammet alt over forgylt,
 Den får jeg, om Satan enn selv det fortrød
 I Abrahams Kjød,
 I Abrahams Kjød.

13

Med Ynde jeg skal
 Fremskinne blant Englenes hellige Tall,
 Misunnelig Øye meg ikke skal se,
 GUDs Ansikt meg alltid i Øyne skal le,
 Der skal jeg bespotte den avindsyk Død
 I Abrahams Kjød
 I Abrahams Kjød.

14

Der har jeg en Venn,
 Min JESUS, som elsker og elskes igjen,
 Mitt Øye som ser ham sådan som han er,
 Han kjærlighets himmelbluss alltid frembær',
 Ved Ånden står kjærlighet evig i Glød
 I Abrahams Kjød,
 I Abrahams Kjød.

15

Min Lyst og min Fryd
 Forfriskes ved Engle-basuner og Lyd,
 Men GUD er all Lysten for meg og for dem!
 Far opp da, min Sjæl, og all Verden forglem!
 Mens glem ei at Lysten er evig og sød
 I Abrahams Kjød,
 I Abrahams Kjød.

Jeg ære skal få ... oppå -
 (jeg skal få ære fra Jesus sin trone)

Lammet – Jesus
Forgylt – av gull
Den - [her] æren; **om Satan enn selv det fortrød** – selv om det irriterte Satan

Ynde – Gunst/godvilje
Fremskinne – «se bra ut/skinne»
Le – her: smile/stråle/være vennlig; **bespotte** – håne/le av;
avindsyk – misunnelig

Igjen – tilbake

Frembær' – bærer frem

Står Kjærlighet evig i Glød –
 gløder kjærligheten i all evighet

Englebasuner – Engletrompeter
Far opp – reis opp!
All Verden – hele verden
Forglem – glem
Ei – ikke
Sød - søt

Kilde: Kingo, Thomas, «Keed av Verden og Kier ad Himmelen», i Jomisko, Linnestad, Moum, Texmo, *Spenn*, Cappelen, Oslo, 2007

(språket er modernisert)

Thomas Kingo

«Sorgen og gleden»

Fra *Åndelig Synge-Kor*, 1681

Eksamensrelevante spørsmål til Thomas Kingos «Sorgen og gleden de vandrer til hope»
6. Motiv?
7. Tema?
8. Budskap?
9. Oppbygning (antall strofer og vers + rimmønsteret)
10. Viktigst: Hva slags barokke trekk finner du i diktet? Finn konkrete eksempler
11. Relevans i dag.

Thomas Kingo

Sorgen og gleden

1

Sorgen og gleden de vandrer til hope,
lykke, ulykke de gange på rad,
medgang og motgang hverandre tilrope,
solskinn og skyer de følges og ad.
Jorderiks gull
er prektig muld,
Himlen er ene av salighet full.

2

Kroner og septer i demantspil leger,
lek er dog ikke den konglige dragt.
Tusende byrder i kronene veier,
tusenfold omhu i septerets makt.
Kongenes bo
er skjønn uro,
Himlen alene gjør salig og fro.

3

Alle ting har sin foranderlig lykke,
alle kan finne sin sorrig i barm.
Titt er et bryst under dyrebart smykke
Oppfylt av sorg og av hemmelig harm.
Alle har sitt,
stort eller lidt,
Himlen alene for sorgen er kvitt.

4

Velde og visdom og timelig ære,
styrke og ungdom i blomstrende vår
høyt over andre kan hodet sitt bære,
faller dog av og i tiden forgår.
Alle ting må
enden oppnå,
Himmelens salighet ene skal stå.

5

Deiligste roser har kraftigste torne,
skjønneste blomster sin tærende gift,
under et rosekinn hjertet kan forne
over at skjebnen så selsom er skift!
I våde-vann
flyter vårt land,
Himlen alene er salighets land.

Til hope – sammen

gange – går

hverandre tilrope – tilkaller hverandre

følges og ad – følger også etter hverandre

Jorderiks gull – gullet på jorden

Prektig muld – vakker jord (en fin variant av noe verdiløst)

Himlen er ene av salighet full – kun himmelen er full av lykke

Septer – kongelig stav, symbol på makt.

I demantspill leger – blinker i «diamantlys»

Leier – leker

Tusende byrder i kronene veier – i kronene finnes det veldig mye ansvar som gjør at kronen er tung å ha på hodet.

Tusenfold omhu i septerets makt – med makten som følger med septeret følger det tusen plikter og hensyn.

Kongenes bo er skjønn uro – Kongene lever i en «vakker uro» (de har det vakkert, men kan aldri slippe av)

Fro – lykkelig.

Finne sin sorrig i barm – finne sin sorg i brystet (hjertet)

Titt – ofte

Bryst – kan tolkes som «hjerte»

Harm – sinne

Lidt – lite

Himlen alene for sorgen er kvitt – Over alt er det sorg, bare i himmelen slipper du den.

Velde – makt

Dog – likevel

Forgår – går under/ blir ødelagt

Enden oppnå – komme til sin slutt.

Himmelens salighet ... skal stå: «kun himmelen skal stå igjen (etter dommedag)

Torne – pigger på rosen man kan stikke på

Tærende – ødeleggende

Forne – visne, ødelegges av tiden

Over at skjebnen så selsom er skift – over at skjebnen skifter på en så forunderlig måte

Våde-vand – våtmark

Salighets land – lykkens land

6

Angsten skal avle en varende glede,
Smerte skal lutre all mangel og mén
Armod skal prydes i rikeste klede,
svakhet skal reises på sunneste bein.
Avind skal stå
fengslet i vrå,
Himlen kan ene alt dette formå.

7

La da min lodd og min lykke kun falle,
hvordan min Gud og min Herre han vil,
la bare avind ut-øse sin galle,
la og kun verden fulldrive sitt spill!
Sorgen skal dø,
lystighets frø
blomstre på himmel-lykksalighets ø!

Avle – føde, skape
Lutre – rense
Mén – skade
Armod – fattigdom
Prydes – bli pyntet
I rikeste klede – i de rikeste klær
Avind – misunnelse
Fengslet i vrå – fengslet i en krok
Kan ene alt dette formå – er det eneste som kan klare alt dette

La da min lodd og min lykke kun falle – la bare min skjebne og min lykke ende opp med å bli ...
Avind – misunnelse
Ut-øse sin galle – spytt ut sin bitterhet
La og kun – og la også ...
Verden fulldrive sitt spill – verden utvikle seg frem mot slutten
Lystighets frø – gledens frø
Blomstre på himmel-lykksalighets ø – blomstre på himmel-lykkens øy.

Kilde: Kingo, Thomas, «Sorgen og gleden», hentet fra Den danske salmebog online, <https://www.dendanskesalmebogonline.dk/salme/46>, lastet ned 01.06.2023

(språket er modernisert)

Petter Dass

Nordlands trompet

Skrevet før 1695, utgitt først i 1739

Her leser vi kapittel 1, av en bok som består av i alt 160 sider. Kapittelet er formet som en retorisk tale, hvor det lyriske jeget (stemmen i diktet), ønsker velkommen «til bords». Det som blir servert er ikke mat, men *dikt*. Petter Dass benytter seg her av en *allegorisk fremstilling* – han bruker en bordmetafor som han utvider og spinner videre på over flere sider. I barokk ånd ramses det opp en rekke ting: Alle som blir ønsket velkommen, hva man skal få «spise» og ikke «spise», Hva det skal snakkes om videre i teksten, osv. I tillegg merker man lett at dette er skrevet i et århundre hvor man var svært opptatt av Gud. Dette er ikke først og fremst et religiøst dikt, men det skal lite til før Gud nevnes i denne epoken.

Eksamensrelevante spørsmål til kapittelet fra Nordlands Trompet
1. Motiv
2. Tema
3. Budskap?
4. Oppbygning?
5. Barokke trekk?
6. Skiller denne teksten seg fra salmene på noen måte? Hvordan?

Fra Nordlands trompet

Kapittel 1: Innledning

Vær hilset, I Nordlands bebyggende menn,
fra verten i huset til trellede svenn,
vær hilset I koftegrå bønder!

Ja, alle som virker fra fjære til fjell,
som lever av fisken han tørker på hjell,
av torsken han salter i tønner.

Vær hilset, I prester, som seiler og ror,
og sant og oppriktig prediger Guds ord
og verner lik hyrder om hjorden!

Og øvrighet, du som skal vokte vår ferd
og straffe hver voldsman med lov og med sverd
og sørge for trygghet og orden!

Men husmann og leilending hilser jeg òg,
hver, bonde og fisker ved hav og ved våg
av alle slags middel og evne,

hver utligger, kremmer og hvem han så er,
samt flere man sikkert forstår at jeg her
umulig får tid til å nevne.

En hilsen til alle av kvinnelig kjønn,
fra verdig matrone til ekteviv skjønn,
madamer og ugifte piker.

Her ingen bør glemmes, jeg hilser så smukt
til alle som lever i ære og tukt
ved nordlandske fjorder og vikar.

Når solen som stiger på hvelvingen glad,
ved middag står høyt over fjellenes rad,
jeg ber dere, gjør meg den ære,

hva enten I kommer fra syd eller nord,
å gjeste mitt hus og ta plass ved mitt bord
og hjelp oss vår mat å fortære.

Dog hjemlige retter er alt hva I får,
I nødes å spise hva huset formår,
jeg har ikke råd til å sløse.

I – dere
Trellende svenn – hardtarbeidende læregutt (langt ned på rangstigen)

Virker – arbeider
Hjell – stort stativ til å tørke fisk på

Prediger – holder prekener om
Hyrder – gjetere
Hjorden – saueflokk

Husmann og leilending – bønder som ikke selv eier jorden de jobber på.
Middel – hvor rik eller fattig man er

Utligger – handelsmenn som seiler langs norskekysten og selger ting.

Matrone – konen til en rikmann; **ekteviv** – kone

Smukt – vakkert/passende
Tukt – disiplin/lydighet

Hvelvingen – her: himmelen

Fortære – spise opp

Dog – likevel
I Nødes – Dere er nødt til
Formår – er i stand til (å by på)

Og drikken blir også av enkleste slag,
å skjenke for meget var aldri mitt fag,
av tønner jeg neppe kan øse.

I kongelig kjøkken jeg aldri har vært,
og aldri har fremmede kokker meg lært
en suppe på fransk til å koke.

Så derfor jeg ber dere vise den gunst:
la være å spotte, om jeg i min kunst
knappt rekker så langt som de kloke.

Jeg laver ei til en lucullisk bankett
på fyrstelig måte med sølvhvite brett,
meloner må ingen seg vente.

Ei heller fasan eller villduen ung,
for lett er min taske, for slunken min pung
til stek og kalkuner å hente.

Vi har ikke krydder og nellik på bord,
slikt vokser jo kun i den indiske jord.
Og druer? For kald er vår bakke!

Jeg byr deg et måltid av utbløtet sei,
og kjenner du hunger, så si ikke nei,
men ta du med maten til takke.

En dugelig smørkanne setter jeg frem
og flattbrød av byggmel, en leiv eller fem,
klin bare så meget du lyster!

Alt forråd jeg har, skal til gjestene gå,
og fins her en pølsesnabb så skal du få,
og melkblande dersom du tørster.

En røkskinke har jeg, om noen har lyst,
den fylte sitt niende år her i høst
og lar seg med glede beskjære.

En tønne med spekesild står på mitt bur,
ble fanget i fjor og er passelig sur,
på den må du òg gjøre ære.

Istedenfor gresskar, agurk og tomat
trakterer jeg heller med kål på et fat,
med det får du være fornøyet.

En grøt, gjort av neper, det er min salat,
og hadde jeg lovet en grøt av sukat,
da hadde jeg skammelig løyet.

Jeg byr også lefse, hvis den er deg kjær,
og eggpannekake du får til dessert,
Så rund at den godt kunne trille.

Vise gunst – vise respekt

Lucullisk – luksuriøs (den romerske generalen Lucullus var kjent for å servere noen mildt sagt imponerende middager, på Julius Cæsars tid)

Slunken – slapp, løs, tom

Kold – kald

Hunger – sult

Dugelig – ganske stor

Trakterer – varter opp med
Fornøyet – fornøyd

Så ber jeg deg atter: husk tanken er god,
og den er den fremste, den veier for to,
om alt ikke blir som man ville.

Nu slutter jeg, venner, min lignelse her.
I fatter jo alle hva meningen er
med maten jeg satte på bordet.

Jeg akter å skrive, du lesende venn,
om Nordland, dets landskap, om gårder og grend
og alle dets rikdommer store.

Om klippene skriver jeg, gamle og grå,
om sne som fra evighet ligger derpå,
om bakker, om elver med mere,

hva landmannen driver for næring og bruk,
hva spise de pleier å sette på duk
og mangt som kan folk int'ressere.

Man metter vel neppe sin mave med dikt,
men enkelte har nok sin glede av slikt
som sinnet og hjertet kan røre.

Jeg fører dessverre en skrøpelig penn
og burde ha eiet en muse til venn,
som hvisket hvert ord i mitt øre.

Men Grekenland ligger for langt utav lei,
Så hvorfor ta fatt på slik farefull vei,
hvem vet om jeg fanden kan møte!

Han kunne nok ta meg om natten med vold,
vi kjenner jo alle de dverger og troll
som vrimler i ørkener øde.

Forresten, hva skal vi med muser her nord?
Det passer slett ikke med bibelens ord,
slik hedenskap later vi fare

og løser vår tanke fra vinterens bånd,
for, søker vi, har vi i Norge den ånd,
som smelter vår is og vår skare.

Er Herren vel bare i fremmede land
og ikke all jorderiks mildeste mann,
i dag og i morgen den samme?

Hvem fylte med liv både himmel og hav?
Er han ikke den som ved skapelsen gav
til mennesket visdommens flamme?

Vi burde jo vaske med latterens lut
den vantro at Herren er bjergenes Gud,
men ikke en Gud uti dale.

Atter – enda en gang

Lignelse – bilde/metafor/sammenligning

Akter – har tenkt til

Landmannen – bonden

Muse – diktergudinne fra antikkens Hellas. Dikterguden Apollon hadde ifølge gresk mytologi ni muser. Disse hjalp poetene å dikte verkene sine.

Grekenland – Hellas
Langt utav lei – langt vekk

Fanden – Satan

Hedenskap – vantro

Lut – her: en slags såpe

Bejrgenes – bergenes, altså fjellenes
Uti dale – i daler

Å fy, for en innbilning, kortsynt og vrang!
Jeg stempler den her med en eneste gang
uverdigg all vidare tale.

Til Herren alene så gir jeg meg hen
og later ham styre min rådville penn
og ordne alt mitt til det beste.

Jeg vet, av meg selv kan jeg intet formå,
Ti svake det er vi fra topp og til tå
Og trenger for foten et feste.

Nu vel! La da skipet gli ut av sin havn,
så heiser vi flagget i Frelserens navn
og lar det på bølgene skride.

Og før vi i aften får stjernene se,
så håper jeg klippene ligger i le.
På det tror jeg trygt vi kan lite.

Uverdigg all vidare tale – ikke verdt å snakke om

Gi seg hen – stole på
Later – lar

Formå – klare
Ti – for

Frelseren – Jesus
Skride – egentlig «gå», men her betyr det seile

At klippene ligger i le – at vi har kommet et stykke av gårde,
trygt vekk fra land.

Kilde:

Dass, Petter, *Nordlands trompet*, Fabritius, Oslo, 1963

(språket er modernisert)

Petter Dass

«La ditt navn holdes hellig»

Fra *Katekismesanger*

(skrevet før 1698, men ikke utgitt før i 1715)

Eksamensrelevante spørsmål til teksten	
1. Motiv	
2. Tema	
3. Budskap?	
4. Oppbygning (antall strofer og vers + rimmønsteret)	
5. Viktigst: Hvilke barokke trekk finner du i diktet? Finn konkrete eksempler	

Den annen sang

La ditt navn holdes hellig

Synges under egen melodi

1

HErre GUD! Ditt dyre Navn og Ære
Over Verden høyt i Savn må være,
Og alle Sjele, og alle Trelle
Og hver Geselle de skal fortelle
Din Ære.

2

Det er smukt og kostelig å høre,
At man GUD sin' Leppers Plikt monn' gjøre
De dyp' Avgrunder, de grønne Lunder
Skal HErrens Vunder hver tid og Stunder
Utføre

3

Om seg Folk anstille vil så slemme,
GUDs Navn slett å tie still og glemme,
Så skal dog Stene og tørre Bene
Ei være sene hans Navn det rene
Å fremme.

4

Ja før GUD sin ære skal forlise,
Før skal Hav og grommen Hval ham prise,
Samt og Tanteien, som løper Leien,
Steinbit og Seien og Torsk og Skreien.
Og Nise.

5

GUD er GUD om alle Land lå øde,
GUD er GUD om alle Mann var døde
Om Folk forsvimler, i HErrens Himler
Utallig Vrimler, som slår på Cimler
Hin søde.

6

Skulle HErren fattes Bram og Svenne?
Se, ti tusen står for ham og tienne,
Ja tusen gange ti tusen mange,
Hvis smukke Sange med Klang kan prange
Der henne

7

Savn – rykte/ry
Sjele – sjeler; **Trelle** – arbeidsfolk; **Geselle** –
Håndverkssvenn.
Fortelle din Ære - vitne om din ære

Smukt – Vakkert/som seg hør og bør; «**At
man GUD sin Leppers Plikt monn'
gjøre**» - At man priser Gud slik man bør;
Avgrunder – havdyp; **Vunder** –
undergjæringer; **Utføre** – kunngjøre

«**Om seg Folk ... slemme**» - Hvis folk er
så dårlige at de glemmer å prise Guds navn;

Tørre Bene – Tørre bein (døde mennesker);
ei – ikke

Forlise – miste;
grommen – glupsk
Tanteien – utdød delfinart; «**Som løper
leien**» - som svømmer ved siden av båten:
«**Steinbit ... Nise**» – Ulike slags fisker

Forsvimler – dør fullstendig ut
Vrimler – svirrer rundt
Cimler hin søde – cymbaler
(slaginstrument) som lager klokkespill (fin
musikk)

Fattes – mangle
Tienne – tjener ham

Prange – lyde vakkert
Der henne – i himmelen

Thi for GUD skal alle kne seg bøye,
De som bor i Himlene hin høye,
Og de på Jorden i Sør og Norden,
Samt Djevlers Orden, som dømt er vorden
Til Møye

8

Høyen Hald og dypen Dal skal vige
Jord og Himmel falle skal til lige,
Hver Berg og Tinde skal slett forsvinde,
Men HErrens Minde til tusen Sinde
Skal stige.

9

Vil de Gamle være stiv og sove,
Da skal Barn i Moders liv GUD love;
De Halte, Lamme, Mål-løse Stamme
Gjør òg det samme, de Gromme, Gramme
Og Grove.

10

Når jeg meg fra Topp til Fot betrakter,
Ingen Lem på meg for god jeg akter,
Var de så smukke som Silke-Dukke,
De jo skal bukke med ydmyk sukke
Og Fakter.

11

Men ô Mennesk' tør du vel det mene?
At GUDs Navn skjer Rett og Skjel alene,
For Prest og Bonde med blotte Munne
Ham love kunne? Nei, ingenlunde
Det ene.

12

HErrens Navn hos oss på Jord kan ikke
Helliggis ikkun med Ord og Nikke;
Nei, hvor du svever og hvor du strever,
Se til du lever, som GUDs Ord krever
Til Prikke.

13

La ditt Lys for Folket smukt så brenne,
At enhver din Dyd og Tukt kan kjenne,
Lev ei begjærlig, ei Folk besværlig
Lev from og ærlig mot hver Mann kjærlig
Til Ende.

14

Hat alt det GUD i sitt Ord selv hader
At vellysten deg på Jord ei skader,
Sky Synd og Lyder, som GUD forbyder,
Elsk Tukt og Dyder, som deg bepryder
Og bader

15

Thi – For(di)

Hin – disse

Som dømt er vorden – som er blitt dømt

Til Møye – til slit (egentlig til å bli pint i helvete i all evighet)

Høyen Hald – Høyt fjell

Dypen – dyp

Vige - vike, flytte seg

Til lige – til like, samtidig

Slett – rett og slett

Tusen sinde – Tusen ganger

HErrens Minde - Bevisstheten om Gud,
Guds ære

Være stiv – Nekte å bøye seg (knele)

Love – prise/lovprise

Mål-løse – stumme

Gromme – grusomme

Gramme – Onde

Grove – Udannede (bondske)

Lem – Kroppsdel

Silke-Dukke – Silkestråder

Fakter – Bevegelser (for eksempel å folde hendene når man ber)

Mennesk' – Menneske

«**At GUDS Navn ... Ham love kunne?**» -

At Guds navn holdes hellig bare fordi alle mennesker priser ham med *munnen* sin; «**Nei, ingenlunde Det ene**» – Det må mer til enn som så

Nikke – bukk

Svever – flakker omkring

At – slik at; **Dyd** – Fromhet; **Tukt** – Oppdragelse; **ei** - ikke

Til Ende – til slutten

Hader - hater

At – slik at

Sky – unngå; **Lyder** – moralske feil (lyter)

Bepryder – pynter

Bader – gagnar/ er bra for deg

Men vil du på Synders Vei henstige,
Og fra Dyden blues ei å Vige, [vike]
Da dine Lemmer GUDs navn beskjemmer
GUDs ånd bortskremmer og ei forfremmer
GUDs Rige [rike]

16

Men ô GUD! forhindre slikt å blive!
Hva som er u-gudelig fordrive!
At vi vår 'Tider mot synden strider,
Når tiden lider, hos deg omsider
At Blive!

Henstige – gå ut på
Blues ei – ikke skammer deg over
Lemmer – kroppsdel
Beskjemmer – spotter/håner
Forfremmer – fremmer (jobber for at du skal få noe)

Slikt å blive – at det blir slik
Fordrive! – fordriv!
At – slik at; **Tider** – levetid
Når tiden lider – verdens undergang/dommedag

Kilde:

Dass, Petter, «Den anden sang. Helligt vorde dit navn», i *Samlede verker II*, Gyldendal, Oslo, 1980

(Språket er modernisert)